כיתה ט' | ספרות | שיעור 1 מתוך 2 | 45 דק'

ממלכתי וחמ"ד: מתאים לכיתה ט'. היצירות הנלמדות משתנות בין הזרמים ובין בתי הספר; בדקו את רשימת היצירות של בית הספר ושל הפיקוח בזרם שלכם.

"בגני נטעתיך": מי נוטע, מי צומח, ומה השיר לא אומר

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את התנועה בשיר: מנטיעה (פעולה של הדוברת) להשתרגות ולהעמקת השורשים (תהליך שאינו בשליטתה)
- התלמידים יסבירו את הצירוף "בְּגַנִּי הַמֻּצְנָע – בְּלִבִּי" ויצטטו
- התלמידים יבחנו לפחות שתי קריאות אפשריות של הדמות "אתה" וינמקו מהטקסט

📚 הטקסט

"בגני נטעתיך" / רחל

בְּגַנִּי נְטַעְתִּיךָ,
בְּגַנִּי הַמֻּצְנָע – בְּלִבִּי.
הִשְׁתָּרְגוּ פֹּארוֹתָיִךְ
וְעָמְקוּ שָׁרָשַׁיִךְ בִּי.

וּמִשַּׁחַר עַד לַיְלָה
לֹא יִשְׁקֹט, לֹא יַרְגִּיעַ הַגָּן –
זֶה אַתָּה בּוֹ, אַתָּה בּוֹ
בְּאַלְפֵי צִפֳּרַיִךְ רָן.

י"ב ניסן תר"ץ (1930). נוסח השיר מתוך פרויקט בן-יהודה; רחל בלובשטיין נפטרה ב-1931, ושיריה נחלת הכלל.

📖 הסבר למורה

השיר נפתח ב"בְּגַנִּי נְטַעְתִּיךָ": הדוברת, בגוף ראשון, נוטעת את מי שהיא פונה אליו בלשון "אתה". הגן הוא "גַּנִּי הַמֻּצְנָע", והשורה מסתיימת במילה "בְּלִבִּי": הגן הוא פנימי.

ב"הִשְׁתָּרְגוּ פֹּארוֹתָיִךְ / וְעָמְקוּ שָׁרָשַׁיִךְ בִּי" הפועל כבר אינו הדוברת אלא העץ. אפשר לקרוא בכך דבר שנטעה וגדל מעבר לשליטתה (זו קריאה, הדבר לא נאמר בשיר במפורש).

בבית השני הגן אינו שקט: "לֹא יִשְׁקֹט, לֹא יַרְגִּיעַ הַגָּן", ו"אַתָּה בּוֹ" חוזר פעמיים, "בְּאַלְפֵי צִפֳּרַיִךְ רָן". אפשר לקרוא כאן מתח בין "המוצנע" לבין הגן הרועש והחי; הטקסט מציג את שני הדברים ואינו מכריע.

השיר אינו מגדיר מי הוא "אתה". הוא נקרא בדרך כלל כשיר אהבה, ואפשר להציע לפחות שתי קריאות (אהבה לאדם; אהבה לדבר אחר, למשל ליצירה) בלי להכריע.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: השיר מודפס (מופיע למעלה, או מפרויקט בן-יהודה), דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** מה אפשר לנטוע בתוך אדם? כל תלמיד/ה כותב/ת דימוי אחד.
2. **קריאה (8 דק'):** קוראים את השיר בקול פעמיים. בקריאה השנייה מסמנים את הפעלים, ומי הפועל בכל אחד: נטעתיך, השתרגו, עמקו, ישקט, ירגיע, רן.
3. **עבודה בזוגות (12 דק'):** טבלה: פועל / מי עושה / פעולה ביוזמה או תהליך. מה משתנה בין השורה הראשונה לשורה האחרונה?
4. **דיון (12 דק'):** הגן "מוצנע" אבל מלא "אלפי ציפורים": איך שני הדברים נכנסים לאותו שיר? ושאלות הדיון שלמטה.
5. **סיכום (8 דק'):** כל תלמיד/ה כותב/ת טענה אחת על השיר עם ציטוט אחד, ושומר/ת אותה לשיעור הבא.

💬 שאלות לניתוח

הבנה (מה כתוב ביצירה?)

- איפה נמצא הגן לפי השיר?
- מה עושה הדוברת בשורה הראשונה, ומה עושה העץ בשורות 3–4?

פרשנות (מה זה אומר?)

- מה ההבדל בין "נְטַעְתִּיךְ" לבין "הִשְׁתָּרְגוּ" ו"עָמְקוּ"? מה זה יכול לומר על הדוברת?
- איך מתיישב גן "מוצנע" עם גן ש"לא ישקט" ומלא "אלפי ציפורים"?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- השיר אינו אומר מי הוא "אתה". האם לדעתכם זה מחזק את השיר או מחליש אותו? נמקו.

💡 הערות למורה

בשיר אין שם לנמען, והמורה נמנע/ת מלהכריז מי "אתה". לא לשייך לשיר פרטים ביוגרפיים (למשל זהות אהוב) שאינם בטקסט. תמיכה: טבלת הפעלים מוכנה, ומילון: מוצנע = מוסתר; פֹּארוֹת = ענפים; הִשְׁתָּרְגוּ = השתלבו והתפתלו זה בזה; רָן = שר בקול רם, מריע. העמקה: השוואה לתיאור גידול של עץ או גן בשיר אחר של רחל.

📝 **בדף העבודה**

בגני נטעתיך: 6 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- "בגני נטעתיך", רחל בלובשטיין (פרויקט בן-יהודה, נחלת הכלל)
- "בגני נטעתיך" (ויקיפדיה)

מחוון: בגני נטעתיך

1. א. בלב הדוברת ("בְּגַנִּי הַמֻּצְנָע – בִּלְבִּי").
2. כל שתיים מהמילים: "הִשְׁתָּרְגוּ", "עָמְקוּ", או "פֹּארוֹתֶיךָ" ו"שָׂרָשֶׁיךָ". מלא (2): שתי מילים מהשיר.
3. בנטיעה הדוברת היא הפועלת ("נְטַעְתִּיךָ"). ב"הִשְׁתָּרְגוּ" וב"עָמְקוּ" העץ הוא הפועל, והדבר גדל מעצמו. קריאה אפשרית: הדוברת כבר אינה שולטת בתהליך (קריאה, לא נאמר בשיר). מלא (4): מי הפועל בשני הפעלים (2) + הבחנה בין יוזמה לתהליך (2). חלקי (2): רק זיהוי.
4. הגן "המוצנע" פנימי ומוסתר; "אַלְפֵי צִפֳּרֶיךָ" ו"לֹא יִשְׁקֹט" הם קול, תנועה וחיים. קריאה אפשרית: אהבה פנימית אינה שקטה. מלא (4): שני הצדדים + ציטוטים + הסבר. חלקי (2): צד אחד.
5. קריאות אפשריות: אדם אהוב; דבר אחר שהדוברת אוהבת (למשל היצירה, השירה). כל קריאה צריכה ציטוט ("בְּלִבִּי", "זֶה אַתָּה בּוֹ"). מלא (5): שתי קריאות (2) + שני ציטוטים (2) + הסבר (1). אין קריאה אחת נכונה.
6. תשובה פתוחה. מלא (5): טענה ברורה (1) + ציטוט מדויק של "בְּאַלְפֵי צִפֳּרֶיךָ רָן" (1) + הסבר שמחבר לדימוי הגן-לב (2) + ארבעה משפטים (1).